

4. Olvasószolgálat és tájékoztatás

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály az év első felében a Szakinformatikával együttműködve folytatta a könyvtári metakereső (ExLibris: Primo) új verziójánál a keresőfelület optimalizálását és összehangolását a bevezetendő online raktári kérésindítási szolgáltatással. Ez utóbbi működését a nyári zárás idején teszteltük, és augusztus 12-én, a nyitáskor indítottuk el. A két osztályon végzett közel másfél éves előkészítő munka (használóknak új azonosító és bejelentkezési mód létrehozása, törzsgyűjteményi könyvek példányrekordjainak módosítása, szükséges nyomtatási feltételek kidolgozása, külső raktári állományhoz „átszállítás alatt” funkció kialakítása, kéréslapok és szállítólevél automatikus nyomtatásának konfigurálása stb.) eredményes volt: mindössze egy-két napig adódtak kisebb zökkenők az éles indításkor. Augusztustól az olvasók már nem csak otthonról, hanem a könyvtár épületében tartózkodva is az online katalógusba bejelentkezve, nyomtatott kéréslap kitöltése nélkül indíthatják el raktári kéréseiket, melyek a raktárban azonnal nyomtatódnak.

Az új szolgáltatáshoz többféle útmutatót készítettünk és online kommunikációs csatornáinkon is népszerűsítettük. Olvasóink elégedettek voltak a változással, inkább az idősebb korosztály igényelt segítséget az első lépéseknél. Természetesen továbbra is fogadjuk a hagyományos formában (telefon, e-mail) érkező kéréseket, ezeket a könyvtárosok indítják a belső, kliens felületen az olvasók számára.

Az Akadémiai Kiadó és az Arcanum Kft. között létrejött megállapodás eredményeképp folytatódott az akadémiai tudásvagyon digitalizálása. 2019-ben az akadémiai cseretartalék maradványból az 1950 és 1990 között a Kiadó által megjelentetett könyveket rendszereztük, csomagoltuk és adtuk át partnerünknek, összesen 6700 kötetet (kb. 2 270 000 oldal). A most digitalizált állomány közzétételének feltételeiről a Kiadó és az Arcanum Kft. később dönt. Az MTA vezetősége novemberi határozatában közel 8 millió Ft-ot biztosított a Könyvtárnak az MTA kiadványainak digitalizálására; ennek felhasználására decembertől kerül sor. A szervezési és adminisztratív feladatokat továbbra is elsősorban a Folyóirat Csoport látja el.

Osztályunk munkatársai folyamatosan közreműködtek a Gyűjteményszervezési Osztály munkájában is: segítették a nemzetközi cserepartnerek adatbázisának áttekintését és aktualizálását; több szempontú használati statisztikát adtak és javaslatokat tettek a 2020-21-re előfizetendő nyomtatott folyóiratokról, az EISZ konzorciumban beszerzendő online adatbázisokról, a legfontosabb megvásárolandó hazai könyvekről.

Könyvtárunkban a nyári szünet július 7-étől augusztus 11-éig tartott. Az Országos Idegennyelvű Könyvtárral egyeztetve ismét biztosítottuk egymás olvasói számára a kedvezményes beiratkozást a nyári zárva tartás idejére. Szeptember 11-én részt vettünk a XI. ELTE Könyvtári Napon a Trefort Kertben, ekkor 29 fő iratkozott be kedvezményesen, cseretartalék és fölös példány kiadványainkból mintegy 80 kötetet adtunk el.

4.1 Olvasóforgalom, kölcsönzés

2019-ben a Könyvtár regisztrált használóinak száma 2607 fő volt (2018-ban 2517); közülük a könyvtárat aktívan használók száma 2083 (2018-ban 2304). Az év során 558 új beiratkozót regisztráltunk (2018-ban 483 főt), 123 napi olvasójegyet és 187 öt alkalomra szóló látogatójegyet állítottunk ki. Változatlan árak mellett a beiratkozási díjkból származó éves nettó bevétel 1 962 000 Ft volt (2018-ban 2 055 000 Ft). A használók számának csökkenése a könyvtárakban ugyan általános tendencia, azonban intézményünk esetében a magas színvonalú, friss külföldi szakkönyvek mindig is komoly vonzerőt jelentettek. Sajnos ezek számának évek óta tartó csökkenése (financiális okokból) a látogatottságra is visszahat.

A központi olvasótermet olvasóink 12 627 alkalommal vették igénybe (2018-ban 13 940 alkalom). Az ALEPH kölcsönzési moduljának statisztikája szerint 8582 könyvet kölcsönöztek otthoni használatra (2018-ban 7760 db). A helyben kölcsönzések száma (raktári kérés olvasótermi használatra) a könyvolvasóban és a folyóíratárban 40 518 volt (2018-ban 42 589); ebből: 17 335 kötet könyv, 23 058 kötet folyóírat, 13 db CD/DVD és 112 db mikrofilm.

2019-ben már nem vezettünk papír alapú statisztikát a könyvek forgalmáról és a kért kötetek tudományterületi megoszlásáról; a dokumentumhasználatot a kölcsönzési modul adataiból állapítjuk meg. A periodikumok használatáról továbbra is a zárt raktári kérések alapján készül a statisztika, amely nem tartalmazza a szabadpolcon található friss folyóírat számok forgalmát.

A szabadpolcon elhelyezett dokumentumokat becslésen alapuló statisztikánk szerint kb. 10 600 alkalommal vették kézbe. Az OPAC-ban mind a helyben indított raktári könyvkéréseket, mind az előjegyzéseket, előkészítési igényeket azonos módon kezeli a rendszer, így ezekről külön adat nem áll rendelkezésre. Továbbra is számos előkészítési kérést kapunk telefonon és e-mail-ben.

A használók tudományos fokozat és foglalkozás szerinti megoszlása

	Könyvolvasó	Folyóíratolvasó
MTA rendes és levelező tagja	0,7%	1,1%
Egyetemi tanár, tudományok doktora, kandidátus, PhD	30,4%	22,9%
Egyetemi oktató	3,0%	39,8%
Tudományos kutató, PhD hallgató	18,7%	8,2%
Nem főfoglalkozású kutató	18,6%	22,8%
Egyetemi hallgató	20,4%	4,2%
Egyéb	8,2%	1,0%

A folyóirat-állomány használatának megoszlása tudományterületek szerint (%)

Szakterület (ETO)	Használat (%)
0 – általános művek	2,1%
1/2 – filozófia, pszichológia, vallás	2,6%
3 – társadalomtudomány	31,4%
5 – természettudomány	2,8%
6 – alkalmazott tudomány	13,9%
7 – művészetek	4,5%
80 – nyelvtudomány	6,3%
82 – irodalomtudomány	15,8%
9 – földrajztudomány, régészet, történettudomány	20,6%

A Keleti Gyűjteményben idén hosszabb volt a nyári zárva tartás: július 4. és augusztus 30. között a Gyűjtemény mindhárom termét érintő csőcsere következtében nem tudott olvasókat fogadni. A sok bontással és porral járó munkálatok komoly előkészítést igényeltek: a régi könyvek és a kéziratok egy része Törökbálintra került, a termekben lévő egyéb könyvanyagot fóliázni kellett, bútorokat, számítógépeket áthelyezni stb. A Gyűjtemény munkatársai más osztályokon nyertek elhelyezést.

A Keleti Gyűjtemény olvasótermét olvasóink 4898 alkalommal vették igénybe és 12 889 könyvet, folyóiratot, illetve kéziratot tanulmányoztak, 124 művet kölcsönöztek. Az olvasók többsége felsőbb évfolyamos egyetemista és PhD hallgató volt, de a Gyűjtemény rendszeres olvasói között nagy számban található egyetemi oktatók, valamint az MTA tagjai és doktorai is. Külföldről nemcsak levélben fordultak hozzánk unikális kéziratainkkal kapcsolatos kérésekkel, hanem gyakran személyesen is a Gyűjteményben kutattak külföldi tudósok a világ minden tájáról.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében 225 olvasó 855 alkalommal 65 318 db dokumentumot használt.

4.2 Tájékoztatás

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztályon 2019-ben a könyvtár, illetve a könyvtári rendszer használatával kapcsolatos egyszerű felvilágosításon túl mintegy 300 hosszabb keresést igénylő referenz kérdésre adtunk választ. A személyesen feltett kérdések mellett kb. 500 telefonhívást és 2200 e-mailt fogadtunk. Új külföldi szerzeményeinkről 7 listát tettünk közzé hírlevelünkben, jeles tudományos könyvkiadók szabadon elérhető, open access e-könyveiből három ajánló válogatást készítettünk. Olvasóinkat rendszeresen tájékoztatjuk a könyvtárban elérhető elektronikus adatbázisokkal kapcsolatos változásokról, újdonságokról plakátokon, szórólapokon és az olvasótermi számítógépeken. A hozzánk látogatóknak készítünk tájékoztató leporellókat, dekoratív könyvjelzőket is.

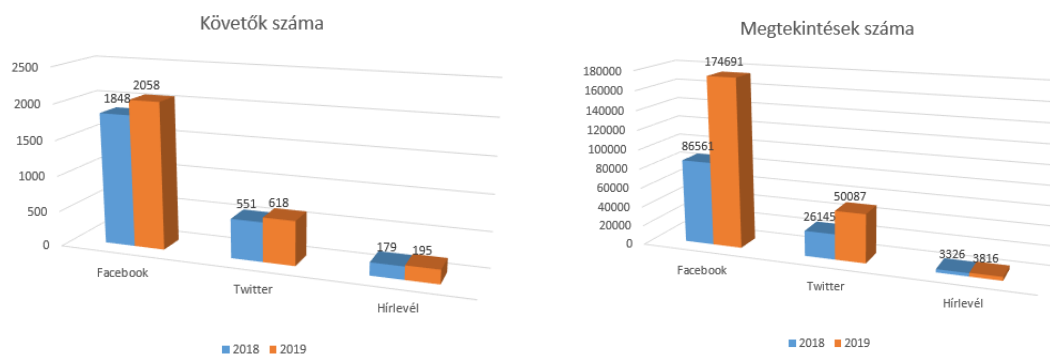
Májusban William J. Mc Cormack, a neves írodalomtörténész és költő tiszteletére a Gyűjteményszervezési Osztállyal közösen egy rövid laudációval kiegészített minikiállítást állítottunk össze a tőle kapott könyveinkből.

Az MTMT adatbázisában épül a 2010 előtt elhunyt akadémikusok bibliográfiája (MTMT központi kezelésű szerzők – Akadémikus Bibliográfia). 2019-ben 2258 publikáció rekordja került be az adatbázisba. Teljessé vált az alábbi szerzők tudományos publikációinak bibliográfiája: Bóna István, Eötvös Loránd, Györffy György, Horn Artúr, Németh G. Béla, Papp Ferenc, Tőkei Ferenc, Ujfalussy József, Vayer Lajos. Eötvös Loránd halálának századik évfordulóját ünnepeltük 2019-ben, az Eötvös 100 emlékév során a Könyvtár digitalizálta a világhírű fizikus korábban elektronikus formában még nem hozzáférhető műveit. Így nem csupán munkásságának bibliográfiája látható az MTMT-ben, hanem az egyes könyvek, cikkek elektronikus változatára mutató link is.

Hírlevelünknek 195 feliratkozott (*email vagy blogkövetés*) követője volt 2019 végén, de ennél nagyságrendekkel többen látták a bejegyzéseket, hiszen a hírlevél szabadon hozzáférhető blogként üzemel. A megtekintések száma így összesen 3816 volt az év során megosztott 75 bejegyzésre.

Fontos tudni, hogy maga a hírlevél csak egy alap platform, ami a Facebook oldalunkra és a Twitter feedünkbe szórja a híreket, tehát, mivel a felhasználók többsége a közösségi oldalak felől látja ezeket a bejegyzéseket, a ténylegesen elért felhasználók száma ennél jóval magasabb.

Facebook oldalunkat az év végén 2058-an követték, a megosztott bejegyzések összesen 174 691 megtekintést kaptak. A Twitteren 618 követőnk volt az év végén, a megtekintések száma 50 087.

A Keleti Gyűjtemény munkatársai személyesen, telefonon, hagyományos és elektronikus levélben 1637 alkalommal adtak tájékoztatást az olvasóknak és a hozzájuk forduló hazai és külföldi érdeklődőknek.

A Keleti Gyűjtemény továbbra is rendszeresen, tematikus bontásban, a honlapon teszi közzé új beszerzésű külföldi könyveit.

Október 24-én, könyvtárunk alapítója, Teleki József születésnapján indítottuk el Instagram oldalunkat, amelynek év végére 188 követője lett. Ide napi rendszerességgel posztolunk átlagosan 2-3 képet: 2019-ben összesen 182 bejegyzés készült.

Az év folyamán a Minerva – online könyvtáros oldalt jelentősen átalakítottuk, hogy megfeleljen a szakreferensi tájékoztatás alapvető követelményeinek. Bár a munka még folyamatban van, számos rész elkészült az év során, így 2019 júliusa óta újra mérjük az oldal forgalmát: 728 megtekintés született az év végéig.

4.3 Használóképzés, oktatás

A Tájékoztató és Olvasószolgálati Osztály az év során 21 látogatói csoportot fogadott, összesen 371 főt (2018-ban 22 alkalom, 640 fő). Hat hallgatói csoport érkezett felsőoktatási intézményekből, hogy bővítsék könyvtárhasználati, kutatómódszertani ismereteiket. Hat középiskolás csoport látogatott hozzánk, három csoport könyvtárosokból, ill. segédkönyvtárosi képzésben résztvevő felnőttekből állt, emellett fogadtunk néhány nyugdíjas és turistacsoportot is.

4.4 Könyvtárközi kölcsönzés

2019-ben 194 hazai könyvtárral álltunk könyvtárközi kapcsolatban. A hozzánk beérkezett kérések száma 1036 volt (2018-ban 1082), ebből 508 kérés könyvekre, 528 folyóiratokra vonatkozott. Ezek 94,2%-át, azaz 972-t teljesítettünk: 418 könyvet és 8 folyóiratot kölcsönztünk, 546 db elektronikus másolatot szolgáltatunk, ebből 31 cikket online forrásból tudunk küldeni; a szkennelt oldalak száma 6801 (2018-ban 7548). A nem teljesített kérések nagyrészt a Keleti Gyűjtemény állományára vonatkoztak, amely budapesti könyvtáraknak nem kölcsönzi dokumentumait. Az EMMI-től kapott 1 200 000 Ft ODR támogatás továbbra is elősegíti a szolgáltatás postaköltségének finanszírozását és új könyvek beszerzését.

Az olvasóink számára indított könyvtárközi kérések száma 859 volt (2018-ban 861). A kérések 95,1%-a teljesült: 701 dokumentum eredetiben érkezett, 94 elektronikus formában, 22 fénymásolatban. A kapott dokumentumok, illetve másolatok közül 187 db érkezett külföldi gyűjteményekből, a nemzetközi kölcsönzést 62 olvasónk vette igénybe. Az így kölcsönzött könyvekből 107 darabot 50%-os kedvezményes kölcsönzési díjjal szolgáltatunk. A nemzetközi kölcsönzés támogatásának nettó költsége 197 000 Ft volt.

A könyvtárközi kölcsönzés statisztikai adatai 2019-ben (dokumentumok, db)

Kérés	Szám	Teljesítés	Eredeti	Nyomtatott	Elektronikus
beérkezett	1036	adott	426	0	546
küldött	859	kapott	701	22	94

A könyvtárközi kölcsönzés alakulása az elmúlt öt évben (teljesült kérések)

Kérés	2015	2016	2017	2018	2019
saját olvasóinknak érkezett	934	981	864	810	817
más könyvtáraknak szolgáltatott	1193	1215	890	1032	972

4.5 Raktározás, állományellenőrzés

2019-ben az Olvasószolgálat 4203 könyvet vett át raktározásra a Gyűjteményszervezési Osztálytól (CD, DVD, egyéb dokumentum nem volt). Az év során 1 db olvasónk által elvesztett könyv leltárból való törlését kértük.

A törökbálinti DEPO-ban lévő raktárból az éves forgalom olvasói kérésekre kb. 5900 könyvtári, illetve levéltári egység volt. Ezek megoszlása gyűjteményi egységenként: az Olvasószolgálatra 2926 db könyv, a Folyóirat-olvasóba 1038 kötet folyóirat, a Keleti Gyűjteménybe 770 db könyv és folyóirat, a Kézirattárba 5 db disszertáció, a Levéltárba 155 levéltári doboz és 741 levéltári dosszié. Emellett a raktárosok rendszeresen küldtek be könyveket és folyóiratokat feldolgozásra (5250 db), digitalizálásra (700 db).

Arany János utcai raktárunkban 2019-ben befejeződött a könyvek vonalkódosítása és az online katalógus példányrekordjainak aktualizálása (2019-ben kb. 17 000 példány), kivéve a nagyméretű vagy az online katalógusban még fel nem dolgozott köteteket; a külső raktárban 5100 kötetbe került vonalkód.

A nyári szünet idején belső raktárunk Pincez szintjéről Törökbálintra szállítottunk át kb. 3000 kötet könyvet, hogy házon belül helyet biztosítsunk a gyarapodásnak. Kiszállítottuk és feldolgozásig polcra rendeztük az MTA Szegedi Biológiai Központ könyvtárától 2018-ban átvett 5000 kötetnyi (160 pm) természettudományos folyóiratot. Az MTA székházában kiürítésre kerültek a Mikrofilmtár helyiségei, az állományt szintén Törökbálinton helyeztük el. A Tb1 raktárrészből a Tb3 területére költöztettünk át 7000 disszertációt, a Kézirattár belső raktárában tárolt további 13 000 kötet külső raktári elhelyezésére 2020-ban kerülhet sor. Végleges helyükre kerültek a Keleti Gyűjtemény külső raktári folyóiratai. A Levéltár állományából kb. 550 doboz került áthelyezésre, továbbá a társintézményektől beérkezett a raktárba 440 doboz és 25 láda iratanyag. Decemberben vettük át Han Anna ruszista kb. 2000 darabból álló hagyatékát.

Raktárosaink az év során 6700 kötet könyvet válogattak és csomagoltak a korábbi cse-retartalékból az Arcanum Kft. számára digitalizálásra. Az állományból törölt, 1950 és 1980 között megjelent szláv nyelvű könyvekből 2300 kötetet emeltek ki elszállításra.

Az MTA finanszírozásával Törökbálinton elkészült és júniusban átadásra került a raktárbővítés negyedik üteme, a Tb4-es egység, a korábbi két bővítéssel megegyező elrendezésben. Ezzel hosszabb távra biztosított a könyvtár rendezett működéséhez szükséges tárhelykapacitás. Júniustól hasznosul is az új terület: minthogy a januárban leégett Ráday Kollégium bontása és újjáépítése miatt a Ráday Könyvtárnak is ki kel-

lett költöznie az épületükből, mintegy 150 000 kötetes gyűjteményük elhelyezésére Könyvtárunk vezetősége felajánlotta a Tb4-es raktárrészt.

A törökbálinti raktárban rendelkezésre álló tárterület 2019 júniusában

Raktári terület elnevezése	Alapterület (m)	Polcméter	Kivitelezés éve
Tb1	1550	50000	1983
Tb2	430	6000	2004 – bővítés 1. ütem
Tb3	210	4000	2017/18 – bővítés 2. ütem
Tb4	900	10000	2019 – bővítés 3. ütem
Összesen:	3090	70000	

A Keleti Gyűjteményben folyó építési munkálatok miatt a vezetői szobából a szekrényekben tárolt kéziratokat és régi könyveket elszállítottuk, az olvasótermi kézikönyvtári és a munkaszoba polcain lévő anyagot műanyag fóliával takarták. A munkálatok befejezése után ellenőriztük ezt az állományrészt.

Szeptember 1-től a perzsa kurátori teendőket Jablonkay Judit vette át Kovács Nándortól. Az átadást augusztus 28–29-én a perzsa kéziratok állományrevíziója előzte meg.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye megkezdte a Páncélteremben tárolt, legértékesebb állomány régi savas borítékainak cseréjét savmentesekre. A katalógusok és kritikai kiadások alapján 3075 borítékra került új, részletes, nyomtatott felirat (etikett).

4.6 Állományvédelem, kötészet

A Tájékoztatói és Olvasószolgálati Osztály 2019-ben a Medveczky Könyvkötésztől rendelte meg az állományába tartozó 157 db, főként 1945 előtt Magyarországon kiadott könyv újrakötését, illetve javítását, két részletben, összesen nettó 546 000 Ft értékben.

A Törökbálinton tavaly üzembe állított Depulvera automata könyvtisztító készülékkel 14 000 kötetet portalanítottunk, a vonalkódozással egyidejűleg 4500 darabot kézzel poroltunk le. Valamennyi raktárunkban rendszeresen mérjük a levegő hőmérsékletét és páratartalmát; ez utóbbi értéke általában 45 és 52% között változik, a külső raktárban a téli hónapokban 38–40% körül van.

Ebben az évben megkezdtük a törzsgyűjteménybe tartozó, 2018 előtt beszerzett könyvek RFID állományvédelmi matricákkal történő felszerelését, elsőként a belső raktárban elhelyezett példányoknál, raktári számsorrendben visszafelé haladva. Eddig az osztályon munkaidőben 5700, munkaidőn kívül 2000 tag programozását és be- ragasztását végeztük el.

A Keleti Gyűjteménynek a FOKA Art Bt. 263 500 Ft értékben végzett restaurálási munkát. A Goldziher-gyűjtemény kéziratainak tisztítását, illetve egy kínai selyemkönyv javítását végezték.

Az OSZK-val kötött megállapodás alapján 2018. november 20-án 27 arab, perzsa, illetve török kéziratot és ősnymtatványt adtunk át restaurálásra az OSZK Restauráló és Kötészeti Osztálya számára. A nagy volumenű munkálatok 2019-re várt befejezése elmaradt, az év folyamán mindössze 7 kéziratot kaptunk vissza.

4.7 Reprográfiai szolgáltatások

A Tájékoztatói és Olvasószolgálati Osztályon a feltölthető másolókartókra olvasóink 100 000 Ft-ot fizettek be (2018-ban 77 000 Ft); a kártyákkal fénymásolásra, nyomtatásra és ingyenes szkennelésre van lehetőség. 108 alkalommal engedélyeztük egy-egy cikk vagy könyvrészlet fotózását saját digitális eszközzel. A 2018 végén üzembe helyezett Zeuschel zeta típusú önkiszolgáló szkennert is szívesen használják.

Kézpénzfizetés ellenében a folyóirat-pultnál van lehetőség nyomtatásra, ebből 66 000 Ft nettó bevétel keletkezett. 2019-ben 9 fénymásolási megrendelésre 194 másolat készült; elektronikus másolatokra 5 megrendelés volt, 306 felvétel készült.

Könyvtárunk új és régebbi kiadványait, valamint képeslapokat, ajándéktárgyakat is árusítottunk osztályunkon, az ebből származó nettó bevétel 254 000 Ft.

A Keleti Gyűjtemény helyben is biztosít lehetőséget a reprográfiai igények azonnali kielégítésére, melyből nettó 292 800 Ft bevétel származott.

A Keleti Gyűjteményből származó kéziratok és könyvek szkenneléséből, illetve a Gyűjtemény által kiadott felhasználási engedélyekből külföldről 1 527 857 Ft bevétel folyt be a Könyvtár számlájára. Ez azonban csak a pénzbevételt jelenti, mert sok esetben – kiemelkedő szerzők, fontos kiadók esetében – a szokásos 1 tiszteletpéldányon kívül inkább általunk kiválasztott könyvek megküldését kértük az elkészítés, illetve az engedély ellentételezéseként.

A Keleti Gyűjteményben állományvédelmi digitalizálás is folyik. Zeuschel könyvszkennerünkön 2019. év folyamán raktárosunk egyéb feladatai mellett, legnagyobb számban keleti kéziratok digitalizálását végezte, összesen 16 075 felvételt készített, az alábbi megoszlásban:

	Kézirat	Felvételszám
Mongol	105 db	7911 db
Tibeti	10 db	262 db
Török	51 db	7902 db

A Reprogáfiai Szolgálat ugyanezen idő alatt részünkre 214 tibeti kézirat digitalizálását végezte el.

Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye

Digitális felvételek száma	9065 db
Papíralapú másolatok száma	2622 db
Tárgyfotó-felvételek	54 db

Folytatódott a Széchenyi-gyűjtemény állományvédelmi célú digitalizálása, összesen 1963 irat (3993 fólió) került digitalizálásra.

Elkezdődött Reguly Antal hagyatékának digitalizálása, 2742 felvétel készült el.

4.8 Elektronikus tartalomszolgáltatás, informatika

Katalogizálás informatikai támogatása

Év közben folyamatos volt a feldolgozással kapcsolatos „napi kérések” kiszolgálása: legyűjtések-, listák készítése, paraméter-táblák-, nyomtatási sablonok-, katalogizáló űrlapok és jogosultságok módosítása, segédanyagok készítése, csoportos rekord-módosítás, és törlés (úgynevezett sta_del rekordok).

Az év folyamán 250 969 db BIB-rekordot (298 988 db példányrekorddal) küldtünk be MOKKA-ba. A minimális számban visszakapott hibás rekordokat javításra továbbítottuk a feldolgozó kollégáknak. A MOK-mező aktualizálása folyamatosan zajlott.

2019-ben 824 182 db új, illetve módosított rekordot adtunk be a WorldCat nemzetközi katalógusba, valamint 1383 db törlendő rekord azonosítóját küldtük meg az OCLC-nek. A beadás előtt – szorosan együttműködve a Gyűjteményszervezési Osztály munkatársaival - elvégeztük a szükséges rekord-javításokat és rendszerbeállításokat.

A (rekatalogizálással létrehozott és egyéb, példányrekord nélkül előállított) bibliográfiai rekordok példányadatai alapján 22 700 db példányrekordot generáltunk automatikusan.

Együttműködve a Gyűjteményszervezési Osztály munkatársaival a Lukács György hagyatéki állományhoz az Aleph szervizeivel bibliográfiát- és mutatót készítettünk. Elvégeztük a szükséges rendszerbeállításokat, új indexeket hoztunk létre, illetve teljes indexelést végeztünk az adatbázison. Elvégeztük a rekordok csoportos javítását.

Egy MARC-rekordok minőségét vizsgáló nemzetközi kutatáshoz (Király Péter kutató részére) átadtuk a teljes BIB-adatbázisunkat (bináris MARC-ban, UTF-8 kódolással). Az elemzés eredménye hozzáférhető a <http://134.76.163.21/mtak/> címen.

Részvétel a leltári munkafolyamatokban

Az év során részt vettünk a leltári munkafolyamatokat összehangoló bizottság ülésein. Listákat készítettünk a leltárral kapcsolatos problémák elemzéséhez és a különböző hibajavításokhoz. Elkészítettük a 4. és az 5. apasztási listát. A BIB-rekordokhoz csoportosan példányokat generáltunk.

Aktualizáltuk a leltári előkészítés, valamint az állományból való törlés munkafolyamatainak leírását.

Elvégeztük az állományellenőrzés menetének aktualizálását az Olvasótermi és egy belső raktári állományrész ellenőrzésének tapasztalatai alapján. Leltári tapasztalataink átadása céljából fogadtuk az OGYK rendszerkönyvtárosát.

A havi leltári listák legyűjtése folyamatos volt. Év végén elkészítettük az éves leltári listát is.

Részvétel a szolgáltatásfejlesztésben

Mintegy 1 hónapos tesztidőszakot követően – együttműködve az Olvasószolgálati munkatársakkal – augusztusban, élesben is elindítottuk az online kérés rendszerét. Az előkészítés során, mintegy 5000 db példányrekordban pótoltuk a gyűjteményi kódot, és több mint 450 000 példányrekordba tettük be a TBDEP azonosítót. Beállítottuk a szervizek ütemezett futtatását (job_daemon), a kijelölt PC-ket és nyomtatókat, valamint nyomtatási próbákat végeztünk.

Konfiguráltuk az e-mail-es jelszókérést az Aleph-ben. Módosítottuk a belépéssel és előjegyzéssel kapcsolatos kiírásokat az OPAC-ban és a Primo-ban.

Az előjegyzés kezelésének menetéről munkafolyamat-leírást készítettünk.

Aleph-ben kialakítottuk a mikrofilm-kiszolgálás, leltározás alapjait, elvégeztük a szükséges paraméter-tábla beállításokat. Teszteltük a példányok összekapcsolásához szükséges LKR-mező működését. Bibliográfiai és példányrekordokat módosítottunk. Elemeztük az 533-as mezők tartalmát. Kidolgoztuk a MFI-rekordok javításának menetét és munkafolyamat-leírást készítettünk.

Oktatást tartottunk, valamint segédanyagot készítettünk a mikrofilmek feldolgozásáról az osztály munkatársainak.

Emellett elkezdődött a mikrofilmen tárolt dokumentumok digitalizálása és online közzéadása, így egyre kevesebb tekercset kell majd olvasóinknak raktárból kérni, hiszen a szkennelt másolatok a könyvtár repozitóriumából – hacsak lehet – bárholnan letölthetővé válnak. Elkezdődött a digitalizált pozitívok selejtezésének előkészítése.

A szolgáltatók (SzóTudásTár, Akadémiai Kiadó), az üzemeltetési osztály, valamint a SZTAKI munkatársával együttműködve sikerült megoldani az olvasói EduID-belépéssel kapcsolatos problémát.

Az Ex Libris közreműködésével megtörtént az olvasói jelszavak titkosítása (encryptálása), amelyet elsősorban az olvasói Eduld használat követelményeinek való megfelelés érdekében végeztünk el.

Az OpusNet program keretében több mint 200 000, ISBN-számot tartalmazó rekordot adtunk át MARC-XML formátumban a Qulto cég munkatársainak.

Megadott szempontok szerint teszteltük az OpusNet rendszer működését, beadott rekordjaink láthatóságát. A teszt-eredményeket elküldtük a Monguz Kft. munkatársának.

Digitalizálás

A Digitalizáló műhelyben – a mindennapi állományvédelmi szkennelés és az olvasói megrendelések mellett – 2019-ben több gyűjteményi egység teljes digitalizálása kezdődött el: Széchényi István kéziratai és a tibeti gyűjtemény dokumentumai mellett elkészült a teljes mongol gyűjtemény szkennelése is. Az MTA INFRA pályázat támogatásával beszereztünk egy Zeutschel 12002 V típusú könyvszkennert, valamint leselejteztük a fotólaborkénti működés megszüntetése miatt feleslegessé vált eszközöket.

December 6-án bemutattuk a műhelyben zajló munkát az ELTE informatikus könyvtáros MA képzésben résztvevő hallgatóknak.

DOI regisztráció

A DOI (digital object identifier) online tartalmak azonosítására szolgáló egyedi azonosító, melyet regisztrálunk folyóiratokhoz, könyvekhez, könyvfejezetekhez, PhD dolgozatokhoz és kutatási adatokhoz. Az MTA KIK két ügynökség segítségével kínálja a szolgáltatást: a DataCite és a CrossRef csatlakozott partnere.

A CrossRef ügynökségnél regisztrálható DOI-val 187 partnert szolgáltunk ki 2019-ben, a DataCite-nál regisztrálható DOI-val 77-t. Az év folyamán összesen 1509 DOI-t regisztráltunk a DataCite rendszerébe, 4969-t pedig a CrossRef-nél.

Online publikálási platformok

Az Open Journal System szolgáltatásunkat jelenleg 26 ügyfél veszi igénybe (ezek közül 6 teljes funkcionalitással használja a rendszert, 6 a gyorsbeküldő plugin használatával jelenteti meg folyóiratát, 13 még tesztelési fázisban van, 1 pedig megszűnt). Elkészült az OAluploader alkalmazás, ami kommunikálva az OJS szoftverrel, a manuális adatrögzítést minimalizálva támogatja a cikkek adatainak feltöltését a Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT) és a tanulmányok archiválását a REAL-ba.

Az Open Conference System szolgáltatásban 2019-ben már második alkalommal jelent meg a HUNGARNET Egyesület közreadásában megjelent Networkshop konferenciakötet.

Kutatási adat menedzsment

A Research Data Alliance (RDA) globális szervezet pályázati támogatásával a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára és az MTA Könyvtár és Információs Központ közös célként tűzte ki egy olyan adatkezelési csomag összeállítását, amely elősegíti a megfelelő adatrepozitórium használatát és segítséget nyújt az adatfeltöltés folyamatához.

A DE Könyvtár munkatársai az adatok publikálásáról szóló munkafolyamatot alátámasztó ajánlással dolgoznak, az MTA Könyvtár és Információs Központ pedig a repozitóriumok auditálását és minősítését tárgyaló ajánlás alapján dolgoz ki új értékelési rendszert az MTMT Repoitóriumminősítő Szakbizottsággal együttműködve.

MATARKA és MTMT feldolgozás

Az MTA KIK részt vesz a MATARKA folyóirat tartalomjegyzék kereső szolgáltatás építésében, 4 kolléga végzi 9 folyóirat feldolgozását. A létrehozott rekordokban szerepeltetjük a REAL-J repoitóriumban tárolt teljes szövegű, elektronikus példányra mutató linket.

2019-ben 2340 db rekord került be az MTMT-be az MTA KFB vagy NKA támogatás, DOI regisztráció, illetve önkéntes csatlakozás kapcsán.

4.8.1 Számítógépes referenz-szolgáltatás

A térítéses szolgáltatás keretében idézettség figyelést, impakt faktor listák összeállítását vállaljuk, valamint a kutatók publikációs listájának és ezek hivatkozásainak integrálását a Magyar Tudományos Művek Tárába (www.mtmt.hu). Emellett tájékoztatást és segítséget nyújtunk a könyvtár repoitóriumának (REAL) használatával kapcsolatban.

A szolgáltatás alapvető forrásai továbbra is a Web of Science és a Scopus nemzetközi adatbázisok, illetve a MATARKA tartalomjegyzék-adatbázis voltak.

2019-ben 25 ügyfelünk volt, az általuk megrendelt szolgáltatásokra 94,5 óra munkaidőt fordítottunk, valamint 15 fő számára egyszerű kérdésekről telefonon, e-mailben és személyesen is adtunk felvilágosítást.

4.8.2 Web-OPAC, Primo, SFX

2019-ben a Web-OPAC-ban 213 342 tranzakciót indítottak külső IP-címekről ugyanezen szám belső IP-címekről 37 070 volt. Összesen 25 412 elérést regisztráltunk.

Művelet típus	Összes elérés	Belső elérés	Külső elérés
Többmezős keresés	225	30	195
Egyszerű keresés	19263	1856	17407
CCL keresés	2717	543	2174
Összetett keresés	3909	1076	2833
Több adatbázis keresés	113681	29054	84627
Szűkített keresés	557	32	525
Ütköztetés	4	2	2
Olvasójegyem	2179	534	1645
Webopac segítség	154	40	114
Böngészés	15974	3605	12369
Z39.50 keresés	86983		86983
Mentés	4766	298	4468
Összesen	250412	37070	213342

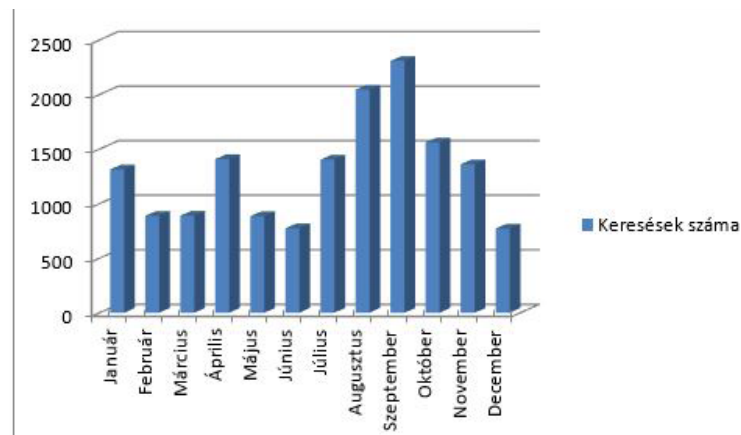
Tranzakciók száma a Web-Opac-ban művelettípusonként

Ezen kívül 5523 esetben végeztek olvasóink kölcsönzéshez kapcsolódó műveleteket.

Művelettípus	Tranzakció száma
Hosszabbítás	540
Előjegyzés (elérhető példányra)	126
Előjegyzés (elérhető címre)	4810
Előjegyzés (nem elérhető példányra)	8
Előjegyzés (nem elérhető címre)	39
Összesen	5523

A kölcsönzési műveletek eloszlása a Web-Opac-ban

Az elmúlt évben is folyamatos volt a Primo felületén a hírblokk aktualizálása. A 2019-es évben a rendszerben 15 599 keresést regisztráltunk.

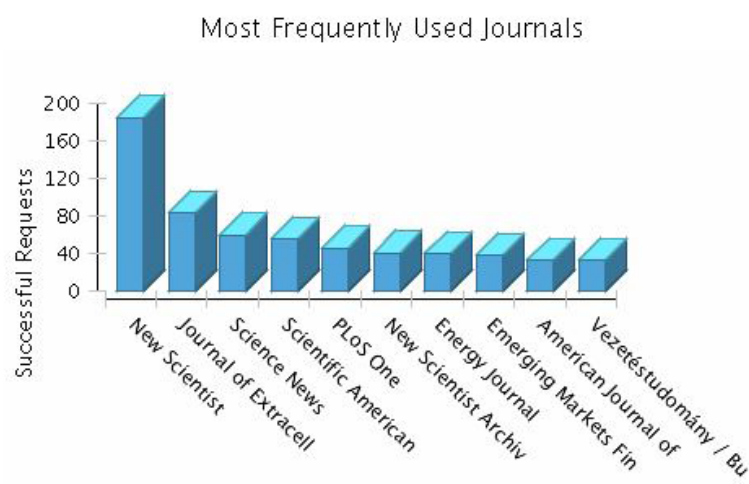

Keresések száma 2019-ben a Primo-ban havi bontás szerint

A szükséges előkészítő lépések (nyitóoldal módosítása, előjegyzés működésének beállítása) után az év elején átálltunk a Primo új verziójának, az úgynevezett Primo New UI használatára. Az év folyamán – olvasószolgálati kérésre – többször is módosítottuk a részletes adat-megjelenítést, illetve bővítettük a kereshető mezőtartalmak számát.

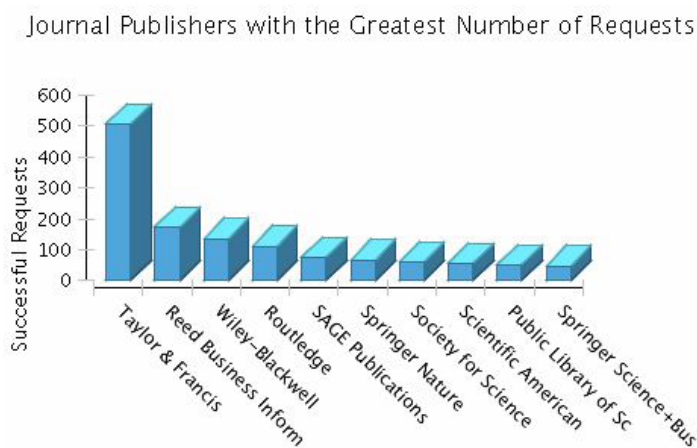
Az SFX-rendszeren keresztül 65 999 db teljes szövegű folyóirat, illetve 19 307 teljes szövegű könyv érhető el. Az SFX-ben mérhető keresések száma 59 600 volt 2019-ben, amelyek döntő többsége könyvtáron kívüli megkeresés volt.

A 2019-es évben a három leggyakrabban használt folyóirat a sikeres kérések tekintetében a New Scientist (185 kérés), a Journal of Extracellular Vesicles (83 kérés) és a Science News (60 kérés) voltak.

2019-ben leggyakrabban használt elektronikus folyóiratok SFX-ben

Kiadói vonatkozásban a tavalyi évben a Taylor&Francis (507 kérés), a Reed Business Information Ltd. (174 kérés) valamint a Wiley-Blackwell (136 kérés) folyóiratai voltak a legnépszerűbbek.

2019-ben legnépszerűbb kiadók SFX-ben

Az év során folyamatosan végeztük az SFX KB aktuális update-jét. Az év végén megkezdtük az egyeztetéseket az Ex Libris, valamint az Üzemeltetési Osztály munkatársaival az SFX-szerver upgrade-jéről.

4.8.3 REAL repozitórium

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye 56 dokumentumot töltött fel a REAL-MS-be, 1 dokumentumot a REAL-R-be (PDF-készítés, címléírás, szerverre feltöltés).

Repozitóriumi gyűjteményeink tovább gyarapodtak a könyvtár digitalizálási projekteinek, valamint a pályázati támogatások és a DOI regisztráció kapcsán egyre nagyobb számú partnerünknek köszönhetően. Ezáltal az MTA 1945 előtt megjelent kiadványainak szinte teljes korpusza már rendelkezésre áll a REAL-EOD-ban és a régi akadémiai folyóiratok mellett egyre több tudományos társaság lapja olvasható a REAL-J-ben. Ebben az évben elkezdődött a mikrofilmen tárolt dokumentumok digitalizálása, illetve a mikrofilm-tekercesek katalógus rekordjainak példányrekordokkal való ellátása az online raktári kérésbe való bevonhatóság érdekében, mivel az állományt az év folyamán az MTA palotából a törökbálinti raktárba költöztettük. A határon túli lelőhelyű dokumentumok közzétételét valósítottuk meg elsőként, így a REAL-R-ben és a REAL-MS-ben olyan régi könyvek és kéziratok is elérhetővé váltak, amik a mikrofilm felvételek elkészítése után megrongálódtak vagy megsemmisültek.

2019-ben 5792 regisztrált felhasználója volt a REAL-nak.

A repozitórium gyűjteményeinek gyarapodása 2019-ben

Repozitórium	2019-ben bekerült rekord (db)	Összes rekord	Leírás
REAL	12 239	91 824	A gyűjtemény a kutatók által beküldött tudományos közleményeket, az OTKA/NKFIH-hoz benyújtott kutatási jelentéseket, valamint a DOI regisztráció kapcsán beküldött fájlokat tartalmazza
REAL-J	329	13 659	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből, az MTA KFB által támogatott orgánumok beszolgáltatásából, és a DOI regisztráció kapcsán beküldött fájlokat tartalmazza
REAL-EOD	697	8140	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből, az MTA KFB által támogatott orgánumok beszolgáltatásából származó fájlokat tartalmazza
REAL-d	92	1076	A gyűjtemény az MTA doktora cím kapcsán létrejövő pályázati dokumentációt tartalmazza
REAL-PhD	170	130	A gyűjtemény a KPA adatbázisba feltöltött, valamint az MTA KIK-vel együttműködési megállapodást kötött egyetemek/főiskolák által feltöltött doktori dolgozatokat tartalmazza
REAL-R	463	1311	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből származó fájlokat tartalmazza
REAL-MS	1550	23 114	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből származó fájlokat tartalmazza

4.8.4 Informatika

Az év során informatikai infrastruktúránk megújítását folytatni tudtuk, egyes esetekben a korábban megkezdett bővítési, illetve hardver-csere folyamatokat be tudtuk fejezni.

Egységesíteni tudtuk szerverparkunkat, és le tudtuk cserélni meglévő REAL és MTMT szervereket. Közel 200 TB kapacitással bővítettük tárolóegységünket, és újabb akkumulátorokat építettünk be a szerverszoba központi szünetmentes áramforrásába, ezzel egy órára növelve az áthidalható áramkimaradási időt.

Bővítésre került a lemezes mentőegység is. Két modernebb, nagyobb switchre cseréltük a szerverek és tárolóegységek összeköttetését biztosító 4 régi switchet.

Régi, egyre nehezebben üzemeltethető könyvszkennert kiváltására új Zeutschel 12002 V szkennert állítottunk be.